

نقش توانمندسازی معنوی نیروهای مسلح در تحقق و نهادینه‌سازی جامعه اسلامی در بین کارکنان نیروهای مسلح از منظر امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی)

سیدمهدی موسوی^۱ - شکیب علی سورانی^۲

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۰۸/۱۲

تاریخ انتشار: ۱۴۰۲/۱۲/۲۹

چکیده:

یک سازمان موفق، سازمانی است متشکل از نیروی انسانی با فرهنگ سازمانی، اندیشه و اهداف مشترک که تجارب و دانش خود را در اختیار سازمان قرار می‌دهند. تحت این شرایط هر فرایندی که موجب ارتقای توانمندی نیروی انسانی شود، فرایندی سرمایه‌افزا است که نتیجه آن به‌طور مستقیم در کیفیت و کمیت خدمات پدیدار می‌شود. نمو و بالندگی انقلاب‌ها با تأویل و تکوین یافتن آرا و خرد بزرگان آن انقلاب آغاز و استمرار می‌یابد و عدم توجه به این اندیشه‌ها جامعه را از آرمان‌ها دور کرده و یکنواختی روزانه، زمینه پذیرش اندیشه‌های استحال و دگرگون‌شده را فراهم می‌کند. هدف از انجام این پژوهش، آشنایی با شاخص‌های توانمندسازی معنوی نیروهای مسلح برای تحقق و نهادینه‌سازی جامعه اسلامی در اندیشه‌های امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی)

است. این تحقیق از حیث هدف، تحقیقی کاربردی؛ ماهیتی توصیفی و استنباطی دارد. در این مقاله به کشف و تصویرسازی ویژگی‌ها، وضعیت موجود موضوع و مسئله تحقیق پرداخته‌شده و سعی شده راهکارهای توانمندسازی معنوی نیروهای مسلح برای تحقق و نهادینه‌سازی جامعه اسلامی از منظر امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) احصاء شود. در یک نتیجه‌گیری کلی می‌توان گفت که از آثار وجود توانمندسازی معنوی در جامعه، کم شدن میزان جرائم، گناهان و بزهکاری‌ها است. امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) نیز در سخنرانی‌های مختلف به آثار توانمندسازی معنوی نیروهای مسلح برای تحقق و نهادینه‌سازی جامعه اسلامی در بین کارکنان نیروهای مسلح اشاره کرده‌اند؛ بنابراین عامل اقتدار نیروهای مسلح آراستگی به توانمندسازی معنوی و دوری از دنیاست. پس حفظ و توسعه اقتدار نیروهای مسلح همانا ایجاد، حفظ و تقویت توانمندسازی معنوی در بین آن‌ها است.

کلیدواژه‌ها: توانمندسازی معنوی، الگوی جامعه اسلامی، نیروهای مسلح، امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی)

۱ - مدرس دانشگاه علوم و فنون هوایی شهید ستاری mousavi.shakib@gmail.com

۲ - مدرس دروس معارف دانشگاه علوم و فنون هوایی شهید ستاری.

The role of spiritual empowerment of the armed forces in realizing and institutionalizing the Islamic society among armed forces personnel from the perspective of Imam Khamenei.

Abstract:

A successful organization is an organization made up of human resources with organizational culture, ideas and common goals who provide their experiences and knowledge to the organization. Under these conditions, any process that improves the capabilities of human resources is a capital-increasing process, the result of which is directly reflected in the quality and quantity of services. The flourishing and vitality of the revolutions started and continues with the explanation and institutionalization of the ideas of the elders of that revolution, and the neglect of the ideas will distance the society from the ideals and will provide the ground for the acceptance of transformational ideas in everyday life. The purpose of this research is to get acquainted with the indicators of spiritual empowerment of the armed forces for the realization and institutionalization of the Islamic society in the thoughts of Imam Khamenei. This research is an applied research in terms of its purpose; And it has a descriptive and inferential nature. In this article, the features and the current situation of the research topic and problem are explored and the solutions for institutionalizing the spiritual empowerment of the armed forces for the realization and institutionalization of the Islamic society from the perspective of Imam Khamenei (exalted) have been calculated. In a general conclusion, it can be said that one of the effects of spiritual empowerment in the society is the reduction of crimes, sins, and misdemeanors. Imam Khamenei (exalted) also spoke about the effects of spiritual empowerment of the armed forces in order to realize and institutionalize the Islamic society among the employees of the armed forces. Have noted; Therefore, the factor of the authority of the armed forces is the decoration of spiritual empowerment and distance from the world. Therefore, maintaining and developing the authority of the armed forces means creating, maintaining and strengthening spiritual empowerment among them.

Keywords: spiritual empowerment, model of Islamic society, armed forces, imam Khamenei

مقدمه

در کارکرد های دفاعی در رفتار یک کشور موضوعی اساسی، شناختن و فهم درست اندیشه و خرد است. و به عبارت دیگر جهت‌گیری صحیح، دریافت معیار سنجش و تصویری شفاف و منطقی از موضوع‌های مورد مطالعه با تبیین و بیان دقیق نظریه های اساسی و بنیادین و اندیشه های فعلیت یافته امکان‌پذیر و دست‌یافتنی است. اندیشه دفاعی را می‌توان، مجموعه ای از شکل‌گیری نگرش انسان به هستی و جهان بینی توحیدی و ایدئولوژی که از آرا و نظرات و اندیشه های فکری عالمان و فقیهان دینی یا مجموعه رویکرد های اسلام دانست. با این مقدمه به آرا و نظرات فرماندهی معظم کل قوا امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) درباره راهبرد های نیل نیرو های مسلح به الگوی جامعه اسلامی پرداخته می‌شود: «از لحاظ معنوی خودتان را بسازید. آنچه موجب می‌شود انسان در مقابل هیچ زورگویی خضوع نکند، خشوع و بندگی در مقابل خداست» (برگرفته از بیانات حضرت امام خامنه‌ای در بازدید از دانشگاه امام حسین (ع)، مورخه ۱۳۸۸/۱/۲۶).

از نظر رهبر معظم انقلاب اسلامی حضرت امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی)، عامل اصلی موفقیت ها و پیروزی ها، معنویت است و بر همین اساس مسئولان و مدیران بایستی در همه عرصه ها، عنصر معنویت را در اولویت اول قرار دهند. مسئولان و فرماندهان برقراری نظم و امنیت زمانی می‌توانند به بهترین وجه به تقویت معنوی کسب کنند که کارکنان و به خصوص فرماندهان و مدیران آنان از بهترین و صالح‌ترین افراد باشند. مدیران و فرماندهان به دلیل تأثیری که بر رفتار زیردستان و آحاد افراد جامعه دارند، می‌توانند نقش تعیین‌کننده‌ای بر کارکنان خود داشته باشند. این تأثیر هم بر چگونگی اجرای مأموریت سازمان و هم بر رفتار کارکنان است (بختیاری، ۱۳۹۴: ۱۴). در سازمان‌های امروزی، منابع انسانی به‌عنوان باارزش‌ترین سرمایه، محور رویکردها و فعالیت‌های سازمانی بوده و در اعتلای اهداف و آرمان‌های سازمان نقش اصلی را ایفا می‌کند. مهم‌ترین مزیت رقابتی برای سازمان‌ها در هزاره سوم میزان هوش، دانایی و دانش خردمندانه انسانی است. در نتیجه بسیاری

از سازمان‌ها، ضرورت اجرای برنامه‌های توانمندسازی کارکنان را تشخیص داده و تلاش کرده‌اند با اجرای این برنامه‌ها زمینه لازم برای پرورش کارکنان را به وجود بیاورند. از این‌رو توانمندسازی به یکی از مهم‌ترین موضوع‌های روز مبدل شده و موفقیت سازمان‌ها را تأمین می‌کند. اگر انسان‌ها می‌خواهند در این چالش جدید یعنی فرایند جهانی نقش داشته باشند، هیچ راهی ندارند مگر اینکه نقش دانایی و هوشمندی در توسعه جامعه خود به صورت تمام‌عیار، اندیشه کنند (آقا یاری، ۱۳۸۵: ۳۲).

معناشناسی واژه‌ها:

وانمندسازی مفهومی چندوجهی است که در مدیریت روانشناسی، انسان‌شناسی اجتماعی، علوم سیاسی و پزشکی مورد استفاده قرار می‌گیرد (جانسون، ۲۰۱۵: ۴۱). توانمندسازی بیشتر به شرایطی اطلاق می‌شود که طی آن، قدرت در اختیار باشد و این توانایی وجود داشته باشد که بتوان با بهره‌برداری لازم، از مزایای آن بهره‌مند شد (ناریان، ۲۰۱۵: ۲۱).

توانمندسازی:

توالی و روند تقویت شایستگی افراد یا کارکنان در سازمان از طریق تعیین و شناسایی شرایطی که باعث احساس فرسودگی و عدم قدرت در کارکنان شده و تلاش و کوشش در جهت رفع آن‌ها با کمک تهیه و تدارک اطلاعاتی که به شایستگی های کارکنان از طریق فنون غیررسمی و اقدامات رسمی کمک می‌کند را توانمندسازی می‌گویند (بختیاری، ۱۳۹۴: ۱۱).

معنویت: از نظر لغوی هر آنچه شامل یا مربوط به معنی و روح باشد گفته می‌شود و در مقابل ظاهری و عاری است. از دیگر معانی و کارکرد معنویت، درجات عالم باطن فردی که در عالم معنی سیر کند. مقامات و... همه انسان‌ها در زندگی شغلی و فردی خود نیازمند معنویت هستند لیکن، هر فرد در موقعیت‌سازمانی یا اجتماعی بالاتری باشد بایستی از سطح معنویت بیشتری برخوردار باشد (بختیاری، ۱۳۹۴: ۴۲). امام خمینی (رحمت‌الله علیه) می‌فرماید: «مجموعه اعمال و صفاتی که جاذبه و شوری قوی، منطقی و صحیح را در انسان به وجود می‌آورد تا انسان را به صورت شگفت‌آور و اعجاب‌انگیزی در مسیر و سیر به سوی خدای متعال پیش ببرد را معنویت

گویند.» (صحیفه نور، ج ۸: ۱۶).

قرآن کریم می‌فرماید: «لَا يُكَلِّفُ اللَّهُ نَفْسًا إِلَّا وُسْعَهَا» خداوند کسی را جز به اندازه توانایی‌اش تکلیف نمی‌کند (بقره، آیه ۲۸۶).

توانمندسازی معنوی، رشد مجموعه جنبه‌های مثبت و ارزشی فکری، اخلاقی، فرهنگی و عاطفی انسانی است. توانمندسازی معنوی با وجود خدا معنا پیدا می‌کند و بدون اعتقاد به خداوند متعال، تلاش برای توانمندسازی معنوی بی‌معنا است و آن نماد و شاخص توانمندسازی معنوی است. یا به اصل تکامل انسان توانمندسازی معنویت محور است. همه عباداتی که در اسلام روی آن تأکید و تکیه می‌شود به‌منظور تقویت جنبه معنوی روح انسان است. به معنای دیگر همه اعمال عبادی و فضیلت‌های اخلاقی تحت عنوان کلمه توانمندسازی معنویت قرار می‌گیرد. چنانچه رهبر معظم انقلاب اسلامی حضرت امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) فرمودند: از طریق عبادت و توجه به ذکر و حضور معنوی و یاری و استمداد از خدا، توکل و انجام فرایض و نوافل، رابطه معنوی و قلبی خودتان را با خدا خوب کنید (برگرفته از بیانات حضرت امام خامنه‌ای در دیدار با هیئت نظارت، بازرسان و ناظران شورای نگهبان، مورخه ۱۳۶۸/۹/۲۲). با این وصف می‌توان گفت که هدف اصلی تحقیق: آشنایی با شاخص‌های توانمندسازی معنوی نیروهای مسلح برای تحقق و نهادینه‌سازی جامعه اسلامی در اندیشه‌های حضرت امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) هست. بنابراین هدف فرعی تحقیق نیز احصاء راهکارهای نهادینه شدن توانمندسازی معنوی نیروهای مسلح برای تحقق و نهادینه‌سازی جامعه اسلامی از منظر حضرت امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) است.

خرد و آرا رهبران جامعه‌های اسلامی، مورد توجه حرکت‌های انقلابی و بیداری اسلامی بوده و تبیین بیان این آرا و نظرات در تحولات جوامع می‌تواند نقش مؤثر و به‌سزایی داشته باشد. پس از امام راحل (ره)، رهبر معظم انقلاب اسلامی حضرت امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) با بیشترین حضور در صحنه‌های سیاسی نظامی جمهوری اسلامی ایران، دارای تفکرات و اندیشه‌های اسلام ناب محمدی (ص) است که در عرصه حکومت اسلامی تجلی کرده است که با تبیین و بررسی آن می‌توان برای نسل

آینده نگاه و پیام‌های بارز و ارزشی به‌جا گذاشت. با توجه به تهدیدهای جمهوری اسلامی ایران که هم‌اکنون از جانب کشورهای استعمارگر مانند آمریکا، جهان‌خوار، انگلیس، رژیم غاصب صهیونیستی و... در تهدید و تحریم است، بهترین راه مقابله با آن استفاده از راهبرد بازدارندگی معنوی و تقویت توانمندسازی معنوی در کارکنان نیروهای مسلح جمهوری اسلامی ایران می‌باشد. شناخت توانمندسازی معنوی و نقش آن در راستای تقویت قدرت بازدارندگی نیروهای مسلح در منطقه از جمله راهبردهای مؤثر و ژئوپلیتیکی نظامی-دفاعی نیروهای مسلح کشور خواهد بود (ناصری‌فرد و همکاران، ۱۳۹۵: ۳۲). در دنیای امروز مهم‌ترین ابزار رقابتی سازمان‌ها، توانمندسازی نیروی انسانی است و مدیران نیز از درون سازمان‌ها درصد توسعه سرمایه انسانی هستند و یکی از برنامه‌های توسعه‌ای که در صدر سازمان‌ها قرار دارد تقویت معنوی می‌باشد که این امر هنگامی که صحبت از جهاد و دفاع می‌شود توانمندسازی معنوی جایگاه و موقعیت ویژه‌ای پیدا می‌کند (مختار پور، ۱۳۹۳: ۱۵). با توجه به توضیحات ارائه‌شده می‌توان این سؤال را مطرح کرد که توانمندسازی معنوی نیروهای مسلح برای تحقق و نهادینه‌سازی جامعه اسلامی در نگاه رهبر معظم انقلاب اسلامی حضرت امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) قوا برخوردار از چه شاخص‌هایی است؟ و راهکارهای نهادینه شدن برای تحقق و نهادینه‌سازی جامعه اسلامی در نگاه رهبر معظم انقلاب اسلامی حضرت امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) چه می‌باشد؟

اهمیت و ضرورت انجام تحقیق:

در دهه‌های اخیر توانمندسازی کارکنان به یکی از دغدغه‌های مدیران تبدیل شده است؛ زیرا حجم کاری مدیران به سرعت افزایش یافته است بنابراین مدیران باید به زیردستان خود اعتماد کنند؛ در واقع شرایط کاری و رقابت سازمان‌ها بیش از هر چیز دیگری مدیران را وادار به توانمندسازی کارکنان می‌کند؛ به طوری که امروزه توانمندسازی کارکنان یکی از اعجاز‌آورترین رویکردهای توسعه منابع انسانی است که منجر به بالندگی نیروی انسانی و سازمان می‌شود. اگر کارکنان توانمند باشند ولی هنوز آن نفوذ لازم را نداشته باشند، فاقد اثر احتمالی

یکی از مبانی و تعالیم و شعائر ملت‌های مسلمان از جمله ایران.

د. جهت‌دهی نگرش و نگاه فرماندهان به تأثیر نقش توانمندسازی معنوی و شاخص‌های آن در عرصه‌های مختلف به‌ویژه جهاد و زندگی.

ه. گفتمان‌سازی و فرهنگ‌سازی معنویت در توان‌رزمی با بهره‌گیری از محتوای مفاهیم غنی آموزشی.

و. تبیین تأثیر توانمندسازی معنوی و شاخص‌های آن در نبرد آینده.

مبانی نظری و ادبیات تحقیق

در تحقیقی که توسط بیک بیلندی و همکاران، (۱۴۰۲) با عنوان «طراحی الگوی تحول و تعالی فرهنگ‌سازمانی در نیروهای مسلح از منظر امام‌خامنه‌ای (مدظله‌العالی)» انجام گرفته است سعی دارد بر اساس بیانات رهبر معظم انقلاب اسلامی حضرت امام‌خامنه‌ای (مدظله‌العالی) در خصوص فرهنگ‌سازمانی الگویی را طراحی کند در همین راستا با بررسی اسناد و انتخاب متون مرتبط، کدگذاری این متون با استفاده از روش نظریه‌پردازی داده‌بنیاد انجام گرفت که در نهایت الگوی مذکور طراحی و این الگو در شرایط علی مفاهیمی همچون: روحیه خدمتگزاری و مردم‌داری، معنویت‌افزایی، نظم و انضباط، اعتماد به وعده‌های الهی، الهام‌بخشی و امیدآفرینی، مسئولیت‌پذیری، اعتمادبه‌نفس و خودباوری، ولایت‌مداری، مدیریت جهادی، عدالت‌پروری، خلاقیت و نوآوری را شامل و در شرایط پیش‌برنده مفاهیمی همچون: روحیه انقلابی‌گری، نظارت، ارزیابی و بهبود مستمر، فرهنگ کتاب و کتاب‌خوانی، فرهنگ عاشورایی، ایثار و شهادت، فرهنگ صرفه‌جویی، تقویت قابلیت‌ها، اقتناع‌سازی، اولویت‌بندی و هدف‌گذاری، محبوبیت مردمی و توجه به فضای مجازی و سایبر را شامل شده و در شرایط بازدارنده مفاهیم: تجمل‌گرایی و اشرافی‌گری، غرور و تکبر، ریخت‌وپاش و لنگاری، ترس و اندوه، بی‌صبری و ناامیدی، بی‌انضباطی و سهل‌انگاری، بی‌عدالتی و تبعیض و نگاه بودجه‌ای موردتوجه قرار

فرست یا حمایت محیطی هستند؛ به عبارت دیگر، این حس را باید در کارکنان به وجود آورد که آن‌ها حمایت می‌شوند تا بتوانند به‌گونه‌ای اثربخش فرصت‌هایی را برای نفوذ فراهم آورند (طالبیان و وفایی، ۱۳۸۸: ۴۵).

از نظر رهبر معظم انقلاب اسلامی حضرت امام‌خامنه‌ای (مدظله‌العالی)، عامل اصلی موفقیت‌ها و پیروزی‌ها، معنویت می‌باشد و بر همین اساس مسئولان و مدیران بایستی در همه عرصه‌ها، عنصر معنویت را در اولویت اول قرار دهند. مسئولان و فرماندهان برقراری نظم و امنیت زمانی می‌توانند به بهترین وجه به تقویت معنوی کسب کنند که کارکنان و به‌خصوص فرماندهان و مدیران آنان از بهترین و صالح‌ترین افراد باشند. تعریف سلبی توانمندسازی از اثباتی آن راحت‌تر است. در صورت نبود آن، افراد دچار از خودبیگانگی، احساس بی‌قدرتی می‌شوند و احساس نیاز به کمک می‌کنند؛ اما از آنجاکه درباره افراد مختلف و در شرایط مختلف اشکال مختلفی می‌گیرد توانمندی چنانچه محصول وضعیت مناسب سیاست‌ها و تمرینات خاص است یک وضعیت ذهنی است. در احساس توانمندی ما احساس می‌کنیم که حیاطمان در اختیار خودمان است و دارای اهداف زیربنایی هستیم که متعهد به دستیابی به آن هستیم. مدیران باید به‌منظور بهره‌گیری هر چه بیشتر از نیروی انسانی شاغل عوامل انگیزشی مؤثر در تحریک آنان را به‌درستی شناسایی کرده و تلاش کنند که هر چه بیشتر این توان را در اهداف سازمان قرار دهند (ریاحی، ۱۳۸۳: ۷۴). اهمیت تحقیق آن است که در صورت انجام تحقیق چنین پژوهش‌هایی، دستاوردهای مثبت ذیل تأکید و بازآموزی می‌شود:

الف. سفارش تعالیم دینی و مبانی ارزشی در تحقق اهداف راهبردی با تأکید بر نقش توانمندسازی معنوی و شاخص‌های آن.

ب. دقت و اعتنا به نقش توانمندسازی معنویت و شاخص‌های آن در بالا بردن توانایی دفاعی نیروهای مسلح بر اساس سخنرانی‌ها و رهنمودهای امامین انقلاب در دوران دفاع مقدس و پیش از آن.

ج. سفارش بر فرهنگ عاشورایی به‌عنوان

دولت اسلامی در ایران با رویکرد تمدن‌نوین اسلامی و جوانان تراز گام دوم انقلاب در اندیشه و گفتمان آیت‌الله خامنه‌ای (مدظله‌العالی) و نیز پاسخ به چستی مؤلفه‌های شایستگی یادشده انجام‌گرفته است. نتایج نشان داد که نظام جمهوری اسلامی ایران می‌تواند هم‌راستا با شایستگی‌های کارگزاران تراز دولت اسلامی ایران با بهره‌گیری از راهبرد شناسایی و هدایت نیروهای جوان مستعد (نجم) ذیل سیاست انسجام نسلی، در افق تمدنی انقلاب اسلامی کارآمدتر باشد و با هم‌افزایی نجم در قالب «بسیج سفیران تحول‌گرا، تعالی‌بخش و تمدن‌ساز»، گام‌های استوارتری در جهت تمدن‌سازی بردارد.

اهمیت توانمندسازی معنوی:

با توجه به آیه شریفه سوره حجرات (ان اکرمکم عندالله اتقاکم) عزیزترین و باارزش‌ترین در نزد خدا برخوردار از تقوای الهی اند. در یک جامعه نیز طبیعی است که روحیه معنویت‌گرا و توانمندسازی معنوی دارای ارزش و جایگاه و اهمیت زیاد می‌باشد. به‌عبارت‌دیگر میزان برخورداری افراد از روحیه معنویت در نفس خود و در تعامل با دیگر افراد جامعه در یک جامعه مدنی ارزش و جایگاه افراد را نشان می‌دهد. چنانچه رهبر معظم انقلاب اسلامی حضرت امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) فرمودند: «در ارتش جمهوری اسلامی ایران، در کنار دانش، به دین و تقوا اهمیت بدهید.» (بیانات حضرت امام خامنه‌ای در جمع دانشجویان دانشگاه افسری ارتش، مورخه ۱۳۶۸/۷/۱). همچنان که ما در کارهای شخصی خودمان باید مراقبت بکنیم و تقوا پیشه کنیم و از محرمات اجتناب بکنیم، در محیط سیاسی و در کار سیاسی هم عیناً همین وجود دارد؛ باید از محرمات اجتناب کرد؛ باید این‌را در رأس کارها قرار داد (بیانات حضرت امام خامنه‌ای در دیدار اعضای مجلس خبرگان رهبری، مورخه ۱۴۰۲/۱۲/۱۷).

آثار توانمندسازی معنوی:

جامعه‌ای که در آن ارزش‌ها و ویژگی‌ها دینی در آن برتر و حرف اول قید شود نشانگر آن است که روحیه معنوی حکم فرما می‌باشد میل طبیعی است که روحیه معنویت‌گرا در جامعه آثار ارزشمند و ویژه‌ای در بین انسان‌ها و در تعامل با یکدیگر خواهد داشت. از نشانگان و آثار روحیه معنویت‌گرا در یک جامعه مدنی کاهش

دارند. راهبردها نیز مفاهیم: جهاد کبیر، وحدت و همدلی، بازدارندگی همه‌جانبه، استفاده از تجارب و دستاوردهای دوران دفاع مقدس، تقویت مبانی دینی، ارزشی و معرفتی، جوان‌گرایی و کادر سازی و جذب حداکثری و دفع حداقلی که پیامدهایی همچون: تربیت جوان مؤمن، انقلابی و پای‌کار، مقتدر و عزتمند، پیشگام، پیش‌روندگی و پیش‌برندگی، تحقق اهداف و آرمان‌های انقلاب اسلامی، تربیت نیروی مسلح تراز انقلاب اسلامی، صیانت از ارزش‌های انقلاب و خودکفائی و خوداتکائی را شامل می‌شود.

حسن بختیاری، (۱۳۹۴) در تحقیقی با موضوع «طرح تعالی و توانمندسازی فرماندهان و مدیران راهبردی نیروهای مسلح» انجام داده است که نتایج پژوهش مذکور نشان می‌دهد که متغیر ساختاری وزن بیشتری نسبت به متغیر زمینه‌ای در تعالی فرماندهان و مدیران نیروهای مسلح را دارا است و در میان ابعاد مؤثر بر تعالی، بعد معنوی بیشترین وزن را در تعالی فرماندهان و مدیران داشته و در کل نتایج تحقیق نشان‌دهنده این است که متغیرهای زمینه‌ای به‌عنوان بستر تعالی فرماندهان و مدیران می‌تواند باعث دستیابی به انواع تعالی جسمانی- روانی، شخصیتی، حرفه‌ای و معنوی شود.

آشتیانی و همکاران، (۱۳۹۳) در پژوهشی با عنوان «تبیین مؤلفه‌های تعالی و توانمندسازی سازمانی در نیروی زمینی ارتش ج.ا.ایران» پرداخته‌اند که بر اساس نتایج مؤلفه‌های تعالی و توانمندسازی سازمانی نیروی زمینی ارتش ج.ا.ایران «رهبری (فرماندهی و مدیریت)، ارکان جهت‌ساز، (رهنامه، راهبردها و سیاست‌ها) ساختار سازمانی، مدیریت کارکنان، فرایندها و نظام‌ها، فرهنگ و جو سازمانی، فناوری و تجهیزات، مدیریت دانش، یادگیری و نوآوری، روحیه نظامی، توان رزمی و مسئولیت اجتماعی و پاسخگویی عمومی» هستند.

قربانی زاده و بیشه، (۱۳۹۹) پژوهشی با موضوع «نیروهای جوان مستعد (نجم) در آیین بسیج سفیران تحول‌گرا، تعالی‌بخش و تمدن‌ساز» انجام داده‌اند. این پژوهش در راستای افق حرکتی انقلاب اسلامی و جهت‌گیری خط سیر نظام اسلامی و با قصد شناسایی مؤلفه‌های شایستگی کارگزاران تراز

گناهان و جرائم می باشد، زیرا مکان و زمانی که یاد خدا در آن حاکم است به صورت طبیعی باعث کاهش گناه و بزه می شود. رهبر معظم انقلاب نشانه ها و آثار توانمندسازی معنوی و روحیه معنویت‌گرا را در بیانات مختلفی اشاره کرده‌اند. چنانچه فرموده اند: (عزیزان من آگاه باشید و بدانید که به برکت تکیه به معنویات تا امروز ملت ایران هر موفقیت و توفیقی را که دست یافته است. شما بر روی جریان عادی بسیاری از کشورها و ملت‌های دیگر اثر عمیقی گذاشته اید این به برکت توانمندسازی معنوی بود. این توانمندسازی را روز به روز زیاد کنید) (برگرفته از بیانات حضرت امام خامنه‌ای در دیدار با اقشار مختلف مردم، مورخه ۱۳۷۷/۷/۲۹) و در مورد آثار توانمندسازی معنوی در نیروهای مسلح می‌فرمایند: «امروزه نیروهای مسلح و ملت ایران، با پشتوانه‌ی نیروی معنوی ایمان و اراده، آمادگی دارند امکانات مادی و نیروها را در هر جایی که لازم باشد و در مقابل هر دشمنی که در مقابل نظام جمهوری اسلامی قصد تعرض و تجاوز داشته باشند به کار گیرند، پیروزی متعلق به چنین قدرت و اقتدار معنوی است.» (برگرفته بیانات حضرت امام خامنه‌ای در بازدید از ابتکارات و دستاوردهای نظامی نیروی هوایی سپاه، مورخه ۱۳۸۲/۴/۲۹).

آثار فقدان توانمندسازی معنوی:

همچنین که اصلیت توانمندسازی معنوی در یک‌نهاد، یک جامعه و یا حتی در ذات بشر تأثیرهای قابل‌ملاحظه‌ای در راستای یک زندگی موفق دنیایی و اخروی دارد، اما عدم حضور توانمندسازی معنوی همچنین به همان مقدار می‌تواند آسیب‌رسان باشد. در یک جامعه فقدان انسانیت و ارزش‌های انسانی به معنای فقدان معنویات است.

رهبر معظم انقلاب اسلامی حضرت امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) نیز در سخنان‌شان به این مورد اشاره داشته و فرمودند: «در صدسال اخیر به‌ویژه قدرت‌های مستمرگر بر حذف ارزش‌های والای انسانی و حذف تعالی معنوی پای فشرده‌اند که نتیجه آن گسترش فساد‌های اخلاقی و بی‌بندوباری و ویرانی خانواده و افزایش فاصله میان فقیر و غنی و دوری از عدالت اجتماعی و بی‌اعتنایی به کرامت انسان و تولید سلاح‌های مرگ‌آور رو به افزایش کشتار دسته‌جمعی است» (برگرفته

از پیام حضرت امام خامنه‌ای در دیدار به مسیحیان و مسلمانان جهان به مناسبت سالروز میلاد حضرت مسیح (ع)، مورخه ۱۳۷۰/۱۰/۷). همچنین رهبر معظم انقلاب اسلامی حضرت امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) در این زمینه در مورد درس و عبرت گرفتن از واقعه عاشورا فرموده‌اند: «دو عامل اصلی موجب گمراهی و انحراف عمومی است. یک دور شدن از ذکر و یاد خدا با مظهر نماز (فراموش کردن خدا و تعالی معنوی و...) و دوم (اتبوعوا الشهوات)؛ دنبال هوس‌ها رفتن، شهوت‌رانی‌ها رفتن؛ و در یک کلام و جمله دنیاطلبی.» (برگرفته از بیانات حضرت امام خامنه‌ای در دیدار با فرماندهان گردان‌های عاشورای نیروی مقاومت بسیج، مورخه ۱۳۸۱/۴/۲۲)؛ بنابراین می‌توان گفت یکی از عوامل مؤثر در ضعف نیروهای نظامی‌تهی شدن از توانمندسازی معنوی و یاد و ذکر خدا است و همچنین عامل قدرت و توانایی نیروهای مسلح نیز دوری از دنیاطلبی و آراستگی به معنویات است.

آثار توانمندسازی معنوی بر رفتار سازمانی نیروهای مسلح

الف. ظرفیت‌سازی جهت مقابله با تهدیدات سخت دشمن: شکل‌گیری مقابله با تهدیدهای سخت با استفاده از ظرفیت‌های معنوی مثل تکلیف‌گرایی، از خودگذشتگی، شهادت‌طلبی و فداکاری.

ب. ظرفیت‌سازی برای مقابله با تهدیدات نیمه سخت: تعهد، مسئولیت‌پذیری در راهکارهایی همچون فعالیت‌های پژوهشی و علمی، تدبیر و تفکر و...

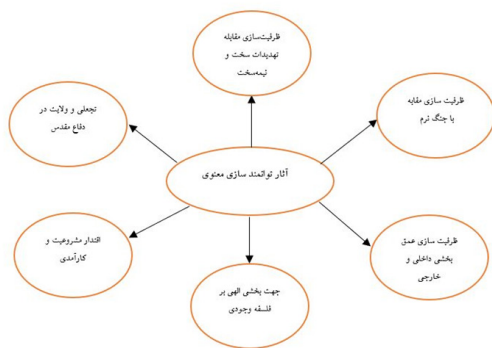
پ. ظرفیت‌سازی جهت مقابله با جنگ نرم: یکی از شاخص‌های توانمندسازی معنوی شناخت نسبت به وقایع و حوادث، رویدادها، اقدام‌های دشمن و رصد تحولات داخلی، منطقه و جهان است. با توجه به شاخص‌هایی چون: خنثی‌سازی تهدیدها، آمادگی همه‌جانبه.

ت. ظرفیت‌سازی برای عمق‌بخشی داخلی: با توجه به مؤلفه‌ها و شاخص‌هایی مانند جبران خسارت گذشته، ارتقا و پیشرفت و بهره‌گیری از منطق بسیج که مقاوم‌سازی حداکثری کشور در مقابل تهدیدها و راهکارهایی چون: تفکر سازمانی، ایمان به خود در حوزه توانمندسازی معنوی که مورد تأکید فرماندهی کل

پیشرفتتان بیشتر بود. هر جایی که ناکامی داشتید اگر بروید تحلیل کنید، خواهید دید که تعالی معنوی‌تان کسری داشته است... اما یک دسته هم عوامل معنوی قدرتمند؛ یعنی ایمان، پاکی و پارسایی به‌راستی و حقانیت. ارزش‌های دینی و الهی همراه با مجاهدت. این قدرت، قدرت ماندگار است.» (بیانات حضرت امام خامنه‌ای در مراسم پانزدهمین سالگرد ارتحال امام خمینی (ره)، مورخه ۱۳۸۳/۰۳/۱۴).

خ. قدرت بازدارندگی: «بهره‌گیری از منطق بسیج مقاوم‌سازی حداکثری کشور در مقابل تهدیدها و خطر هاست.»

امام (رضوان الله علیه) با دوراندیشی تشخیص داد که برای آسیب‌ناپذیر شدن کشور و ملت و انقلاب، نیاز مبرمی وجود دارد به یک نیروی گسترده عظیم مردمی... (برگرفته از بیانات حضرت امام خامنه‌ای در دیدار بسیج، مورخه ۱۴۰۲/۹/۸) «مشارکت و حضور مردم در انتخابات، بر توانایی‌ها و قوت آن دولت منتخب تأثیر زیادی دارد و... هر چه پشتوانه او بیشتر باشد قوی‌تر خواهد بود. قطعاً بهتر است و قدرت بازدارندگی کشور را بالایی برد امنیت می‌دهد به کشور، برای کشور آبرو ایجاد می‌کند بنابراین مشارکت خیلی مهم است» (برگرفته از بیانات در ارتباط تصویری با نمایندگان تشکل‌های دانشجویی، مورخه ۱۴۰۲/۲/۲۱).

نمودار ۱. توانمندسازی معنوی بر اساس رهنمودهای رهبر معظم انقلاب اسلامی حضرت امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی)

➤ روش‌شناسی پژوهش

این تحقیق از نظر ماهیت توصیفی است و از طریق کشف

قوا قرار گرفته به بهترین شکل یک ظرفیت‌سازی برای عمق‌بخشی داخلی ایجاد کند.

ث. ظرفیت‌سازی جهت عمق‌بخشی خارجی: شاخص‌هایی چون: ارتباط با خدا، مسئولیت‌پذیری، الگوپذیری و راهکارهایی مانند یاری و نصرت الهی، مبارزه با ظلم و زورگویی که حضرت امام (ره) بر اساس ظرفیت دوران دفاع مقدس بیان کرده‌اند که ما در جنگ انقلابمان را صادر کردیم.

ج. جهت و الهام بخشی به فلسفه وجودی نیروهای مسلح: با توجه به فرمان حضرت امام علی (ع) به مالک در خصوص نقش حصار که همان ایجاد امنیت برای مردم و کشور است. (فالجنود باذن الله حصون الرعیه)؛ (بیانات حضرت امام خامنه‌ای در مراسم بیعت فرماندهان و مسئولان سپاه پاسداران انقلاب اسلامی، مورخه ۱۳۶۸/۴/۱۹).

چ. اقتدار، مشروعیت و کارآمدی نیروهای مسلح: «بزارهای اقتدار و عزت کنونی ملت ما چیست؟ ایمان، عزم راسخ الهی، کار برای خدا، احساس سربازی دین خدا. این هاست که ملت ما را عزیز کرده است؛ این هاست که انسان‌های پولادین به وجود آورده است و می‌آورد و می‌توانند مقابله کنند. دشمنان می‌خواهند این خصوصیات را از جوانمردان و انسان‌های والای کشور بگیرند» (بیانات حضرت امام خامنه‌ای در دیدار جمعی از کارکنان ارتش جمهوری اسلامی ایران به مناسبت روز ارتش، مورخه ۱۳۷۸/۰۱/۲۵).

«حفظ عزت و آبروی ملت ایران، بزرگ‌ترین معروف است. معروف‌ها اینها هستند: اعتلای فرهنگ، سلامت محیط اخلاقی، سلامت محیط خانوادگی، تکثیر نسل و تربیت نسل جوان آماده برای اعتلای کشور، رونق دادن به اقتصاد و تولید، همگانی کردن اخلاق اسلامی، گسترش علم و فناوری، استقرار عدالت قضائی و عدالت اقتصادی، مجاهدت برای اقتدار ملت ایران و ورای آن و فراتر از آن، اقتدار امت اسلامی و تلاش و مجاهدت برای وحدت اسلامی؛ مهم‌ترین معروف‌ها اینها است و همه موظفند در راه این معروف‌ها تلاش کنند» (بیانات حضرت امام خامنه‌ای در حرم مطهر رضوی، مورخه ۱۳۹۴/۰۱/۰۱).

ح. تجلی توانمندسازی معنوی و ولایت در دفاع مقدس: «شما در جنگ هر وقت تعالی معنوی‌تان بیشتر بود،

و تصویرسازی ماهیت، ویژگی‌های وضعیت موجود موضوع و مسئله تحقیق پرداخته می‌شود تا از طریق تصویرسازی آنچه هست نسبت به تشریح و تبیین دلایل چگونه بودن و چرایی وضعیت مسئله و ابعاد آن دست یابیم و همچنین در راستای انجام این پژوهش برای تدوین مبانی نظری از مطالعه کتابخانه‌ای (اسنادی) از جمله مطالعه کتب و نشریات و جستجو در پایگاه‌های اطلاعاتی استفاده شده است.

بررسی رهنمودهای رهبر معظم انقلاب اسلامی حضرت امام‌خامنه‌ای (مدظله‌العالی) در مورد توانمندسازی معنوی نیروهای مسلح برای تحقق و نهادینه‌سازی جامعه اسلامی در بین کارکنان نیروهای مسلح نشان‌دهنده آن است که ایشان با داشتن دیدگاهی نظام‌دار، خرد و کلان موارد را مورد توجه قرار داده‌اند و با ترسیم چشم‌انداز توانمندسازی معنویت‌گرا راه و مسیر تحقق آن را به‌خوبی تشریح و توصیف کرده‌اند.

➤ یافته‌های تحقیق:

پاسخ سؤال اول تحقیق: شاخص‌های توانمندسازی معنوی از منظر رهبر معظم انقلاب اسلامی حضرت امام‌خامنه‌ای (مدظله‌العالی): از این‌که اهمیت و ارزش نشانگان و آثار وجود و عدم روحیه توانمندسازی معنوی در سخنرانی‌ها و بیانات مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی) بررسی شد در اینجا به چگونگی استوارسازی و نیرومند ساختن توانمندسازی معنوی در بین نیروهای مسلح پرداخته می‌شود؛ که در این‌بین یکی از عواملی که در نیرو بخشی و هموارسازی راه و مسیر توانمندسازی معنوی کارکنان نیروهای مسلح شایان توجه می‌باشد. با توجه به فرمایشات حضرت علی (ع) به مالک اشتر: انتخاب اولیه کارکنان نیروی انسانی بر اساس معیارها و ملاک‌هایی همچون اصالت خانوادگی متقاضیان استخدام می‌باشد (نهج‌البلاغه صبحی صالح، نامه شماره ۵۳).

➤ مؤلفه‌ها و شاخص‌های توانمندسازی معنوی بر اساس دیدگاه مقام معظم رهبری:

➤ ۱- ایمان و تقوا:

« ارتقا و ایمان آن چیزی است که شما مسئولان و فرماندهان را از یک ارتش تجهیز شده مدرن متمایز و

متمایز می‌کند و کلید رمز رسیدن به اعتقاد به غیبت و فعل‌وانفعالات غیبی، تقواست؛ یعنی عمل کردن به تکلیف شرعی» (برگرفته از بیانات حضرت امام‌خامنه‌ای در دیدار با اعضای سپاه پاسداران انقلاب اسلامی، مورخه ۱۳۶۹/۶/۲۹).

یعنی خود را مرتباً مراقبت کردن و مواظب بودن. «مراقب خودتان باشید که دچار یأس و ناامیدی و [اینکه] نمی‌شود و فایده‌ای ندارد و مانند این حرف‌ها نشوید. این اولین توصیه‌ی ما است.» (بیانات حضرت امام‌خامنه‌ای در دیدار جمعی از دانشجویان، مورخه ۰۶/۰۲/۱۴۰۱).

دعوت به تقوا هم در روایات و هم در فتواهای علما و مانند آن تکرار شده است. تقوا در بدو نظر یک امر فردی به نظر می‌آید (تقوا یعنی پرهیزکاری) در حالی که یک امر اجتماعی است یعنی امری که هم مربوط به فرد است و هم مربوط به جامعه به این دلیل است که خدای متعال می‌فرماید: (و تعانوا علی البرو التقوی) پس تقوا یک امر تعاونی است (برگرفته از بیانات حضرت امام‌خامنه‌ای در دیدار با ائمه جمعه سراسر کشور، مورخه ۱۴۰۲/۱۰/۳۰).

➤ ۲. توکل و حسن ظن به خدا:

«از طرفی توسل و توکل به خداوند متعال را برای خودتان ذخیره کنید و سرمایه قرار بدهید قطعاً پیروز خواهید شد، قطعاً موفق خواهید شد و بر مشکلات فائق خواهید آمد. نیت الهی بکنید؛ نیت الهی هم در این جایگاه شما یعنی نیت خدمت به مردم؛ همین‌که واقعاً به قصد خدمت به مردم وارد میدان بشوید، این‌یک نیت الهی و پاکیزه است و خدا به این برکت خواهد داد.» (برگرفته از بیانات حضرت امام‌خامنه‌ای در نخستین دیدار رئیس‌جمهور و اعضای هیئت دولت سیزدهم، مورخه ۰۶/۰۶/۱۴۰۰).

چه شد که حصر آبادان شکست؟ ما نتوانسته بودیم جلوی دشمن را بگیریم که روی رودخانه پل نزند و بیاید. برای یک نیروی نظامی، پل زدن روی رودخانه، کار خیلی مشکلی است. جلوگیری از آن، به مراتب آسان‌تر است ما توانستیم این کار بزرگ را انجام بدهیم؟ این عامل، عامل اصلی است. این عامل، همان عاملی است که تمام مشکلات جمهوری اسلامی را رفع خواهد کرد. این عامل، همان عاملی است که تا امروز هم در تمام جبهه‌های

حکومت ولایی و چرخش حول آن محور. فرد ولایی برای دخالت در امور سیاسی، رهبر و مقتدایش را محور، قله و چشم‌انداز حرکت خود قرار می‌دهد و با سرانگشت اشاره او حرکت می‌کند و موضع می‌گیرد؛ او برای کمک به آرمان‌ها منویات و تدابیر ولی امر خود گام برمی‌دارد. برخی از جلوه‌های ولایت‌مداری عبارت‌اند از: مودت و پیوند، اطاعت و التزام عملی، همراهی و همسویی، نصرت ولی فصل الخطاب دانستن.

ولایت یعنی حاکمیت انسان‌های پارسا و عامل به صالحات و مخالفت با شهوات و نفس که این‌ها مجموعه‌ای از ویژگی‌ها و عناصر حاکم اسلامی می‌باشد (برگرفته از بیانات حضرت امام خامنه‌ای در دیدار با کارگزاران نظام به مناسبت عید غدیر خم، مورخه ۱۳۷۰/۴/۱۰).

۶. خدامحوری و ارتباط با خدا:

ذکر؛ عامل فلاح و سازنده زندگی انسان آن نکته‌ای که مربوط به درون انسان و باطن انسان و تربیت انسان و پرورش عزم و اراده صحیح در انسان است، عبارت است از مسئله ذکر. در حج، ذکر یک عنصر بسیار مهمی است. شما نگاه کنید از اول تا آخر حج - از احرام تا مقدمات احرام تا انجام عمره، بعد احرام حج، ... بعد تا آخر حج، سرتاپا متضمن ذکر و یاد خدا است. بنابراین در قرآن کریم در موارد متعدّد آمده است: -سوره بقره، بخشی از آیه‌ی ۱۹۸؛ پس چون از عرفات کوچ نمودید، خدا را در مشعرالحرام یاد کنید -سوره بقره، بخشی از آیه‌ی ۲۰۳؛ و خدا را در روزهایی معین یاد کنید -سوره بقره، بخشی از آیه‌ی ۲۰۰؛ ... همان گونه که پدران خود را به یاد می‌آوردید، با یادکردنی بیشتر، خدا را به یاد آورید -سوره حج، بخشی از آیه‌ی ۳۶؛ ... پس نام خدا را بر آن‌ها درحالی که بر پای ایستاده‌اند ببرید.

چه در طواف، چه در سعی، چه در نماز سرتاپای طواف، چه در وقوف عرفات، چه در مشعر، چه در اعمال منا. سرتاپای حج ذکر است توجه به خدا است. این ذکر، منشأ زندگی است؛ مهمش این است وقتی ما یاد خدا در دلمان بود و خشیت الهی بر اثر یاد خدا بر دل ما سایه افکند، این در حرکت زندگی ما، در اراده ما، در عزم ما، در تصمیم‌گیری‌های بزرگ ما اثر خواهد گذاشت.

در دیدگاه مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی) با یاد و ذکر

مبارزات گوناگون نظام مظلوم ما، به داد مردم رسیده است. این عامل چیست؟ این عامل، چیزی مرکب از دو عنصر است: اول، توکل به خدا و دل به دریا زدن به امید او دوم، فداکاری و جان و راحتی و منافع خود را به حساب نیاورد (برگرفته از بیانات امام خامنه‌ای در مراسم اعطای نشان فتح به تعدادی از فرماندهان عملیات فتح‌المبین و بیت‌المقدس، مورخه ۱۳۶۹/۰۷/۰۵).

۳. اخلاص:

رهبر معظم انقلاب در دیدار خانواده‌ها سردار شهید حاج قاسم سلیمانی (۱۴۰۲/۱۰/۱۰) بیان کردند که علت زنده ماندن نام و یاد ایشان در بین مردم اخلاص است: یعنی آن چیزی که ما غالباً در آن مشکل داریم. کار انجام می‌شود ولی روح کار اخلاص است. کارهای این شهید به معنی واقعی کلمه این روح را داشت.

۴. دل‌نپستن به دنیا:

با توجه به حدیث امام سجاد(ع) (حب الدنيا رأس کل خطیئه) «(اصول کافی، ج ۳، ص ۱۹۷)» یکی از ویژگی‌ها و مؤلفه‌های توانمندسازی معنوی موردنیاز برای یک انسان و فرد وارسته و مؤمن به خدا و آخرت که در نیروهای نظامی به مراتب دارای اهمیت ویژه و ضروری تر بوده و می‌باشد عدم دلبستگی به دنیا و مادیات است که در قرآن کریم نیز با توجه به آیه سوم سوره ابراهیم می‌فرماید: «کافر، آن کسانی هستند که عشق و علاقه به دنیا دارند»؛ و همچنین رهبر معظم انقلاب حضرت امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) در بیانات خود عنوان کرده‌اند که: «چیزی که انسان را نجات می‌دهد اسلام و تعالی معنوی، فضیلت و بی‌اعتنایی به زرق برق هاست» (برگرفته از بیانات حضرت امام خامنه‌ای در مراسم صبحگاه مشترک نیروهای سپاه، مورخه ۱۳۷۲/۷/۷).

«توجه به خداوند یگانه و قادر متعال و یادآوری و عظمت و شکوه پروردگار یکی از مسیرهایی است که می‌توانیم این بیماری و درد بزرگ یعنی دلبستگی به دنیا را در خودمان کاهش دهیم.» (برگرفته از بیانات حضرت امام خامنه‌ای در خطبه‌های نماز جمعه، مورخه ۱۳۸۷/۶/۳۰).

۵. ولایت‌مداری:

ولایت‌مداری یعنی اعتقاد و التزام عملی به لوازم

خدا توانمندسازی معنوی، معنا و اهمیت پیدا می‌کند و بدون اعتقاد به خدا بی‌معنا است. پس تعالی معنوی راز و نیاز بخدا و خدا را محور و هدف قرار دادن و فریب ظاهر دنیا را نخوردن و... این هاست (برگرفته از بیانات حضرت امام خامنه‌ای در دیدار با نمایندگان ولی‌فقیه سپاه، مورخه ۱۳۷۰/۷/۲۰).

۷. انس با قرآن: ارزش و عظمت تلاوت قرآن را از عظمت قرآن باید به‌دست آورد. شما ببینید در خود قرآن کریم، قرآن با چه القابی و با چه عناوینی معرفی شده؛ من چند نمونه‌اش را یادداشت کرده‌ام: «قرآن عظیم»، «قرآن کریم»، «قرآن مبین»، «قرآن مجید»، «قرآن حکیم»، «قرآن شفا»، «قرآن رحمت»، «قرآن نور» و عناوینی از این قبیل. وقتی خدای متعال که معدن عظمت است و منشأ عظمت است و خالق عظمت است، به یک چیزی عنوان «عظیم» بدهد — «وَالْقُرْآنَ الْعَظِيمَ» ۲ — معنایش خیلی والا است، خیلی بالا است، خیلی ارزشمند است. شما این را دارید تلاوت می‌کنید! قرآن از همه آنچه خدای متعال در زیر آسمان خلق کرده والا تر و بالاتر است؛ قرآن «ثَقُلَ اکبر» است؛ فکرش را بکنید! (اِتی تارک فیکم الثقلین)؛ ۳ — ثَقُلَ اکبر — «ثَقُلَ» یعنی شیء گران‌بها — عبارت است از قرآن؛ یعنی ائمه‌ی هدی (علیهم‌السلام)، آن انوار طَیِّبَه‌ای که عالم وجود به نور آن‌ها منور است، در درجه‌ی بعد از قرآن‌اند. قرآن ثَقُلَ اکبر است؛ خیلی حرف مهمی است. ما با قرآن چه جوری برخورد می‌کنیم؟ شما که قرآن را تلاوت می‌کنید، یکایک شما تلاوت‌گران قرآن، پیک عرش الهی به‌سوی ما فرشیان هستید؛ معنای تلاوت قرآن این است. شما دارید مضمون کلام الهی را برای ما بیان می‌کنید؛ هرکدام اهل‌دل باشیم، بر دل‌های ما نازل می‌کنید قرآن را؛ هرکدام هم اهل گوش باشیم، گوش ما استفاده می‌کند. قدر خودتان را بدانید (برگرفته از بیانات در محفل انس با قرآن کریم ۱۴۰۲/۱۲/۲۲).

۸. اخلاق اسلامی:

اخلاق ظرف تجلی دین است. (محمد محمدی ری‌شهری، میزان الحکمت، دفتر تبلیغات اسلامی، ۱۳۶۲ ج ۳، ص ۱۳۷) دین در ظرف اخلاق پدید می‌آید، رشد می‌کند و ماندگار می‌شود. حتی برخی احادیث، داشتن فضایل انسانی و اخلاق نیکو را با همه دین یا

دست‌کم نصف آن برابر می‌دانند و آن را در دین و تعالیم دینی ریشه‌دار می‌خوانند، به‌گونه‌ای که آن را از بخشش های الهی می‌شمارند. (محمدباقر مجلسی (علامه)، بحار انوار ج ۷۱، ص ۳۹۴) اخلاق از دیدگاه امام صادق (ع) گشاده‌روی، نرم‌خویی و خوش‌زبانی است. (همان، ج ۷۱، ص ۳۸۹) مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی) درباره اخلاق فرمودند: (اخلاق، روح دین است؛ اخلاق انسانی برای هر انسانی روح دین‌داری اوست). (بعثت لاتمم مکارم الاخلاق) (حسن بن فضل طبرسی، مکارم الاخلاق، ۱۴۱۲ ق، ص ۸) مکارم اخلاق یعنی همین، یعنی انسان صبور باشد، متین باشد، باانصاف باشد، خوش‌ذات باشد، نسبت به مردم خیرخواه باشد، خدوم باشد اهل کار باشد، مبتکر باشد، پیشرو باشد، تنبلی نکند؛ این‌ها همین اخلاقیات اسلامی است. (بیانات مقام معظم رهبری در دیدار با اعضای ستاد بزرگداشت مرحوم عسگر اولادی، ۱۳۹۲/۱۰/۱۷) بهترین راه برای نفوذ فرمانده در دل نیروها آن است که در برخورد با آنان گشاده رو باشد؛ در غیاب آنان جویای حالشان گردد و از حضورشان در مجموعه ابراز خوشحالی کند؛ (حسن بن علی ابن شعبه حرانی، همان، ص ۲۱۸) زیرا فرمانده شایسته، رشد و پیشرفت امور سازمان را درگرو وجود نیروهایش می‌داند و به آن‌ها می‌بالد (محمد بن حسین شریف رضی، همان، خطبه ۵).

۹. تواضع و فروتنی:

یکی از جاهایی که جمعیت از حول و حوش پیغمبر فرار کردند و فقط امیرالمؤمنین و چند نفر دیگر دور پیغمبر ماندند، همین جنگ حنین بود؛ مثل جنگ احد. خب [نتیجه‌ی] غزه شدن، این است دیگر. البته بعد خدای متعال به آن‌ها نصرت داد و توانستند پیروز بشوند لکن [ثمره‌ی] غزه شدن به خود و مانند این‌ها این است؛ یعنی انسان را ساقط می‌کند؛ هم ما را ساقط می‌کند و شخص خودمان را ساقط می‌کند، هم آن مجموعه‌ای را که بر محور حرکت ما دارد حرکت می‌کند، ساقط می‌کند و از بین می‌برد. لذا است که در دعای کمیل یکی از چیزهایی که شما می‌خوانید و از خدای متعال می‌خواهید، این است: (أَنْ تَجْعَلَنِي بِقِسْمِكَ رَاضِيًا قَانِعًا وَ فِي جَمِيعِ الْأَحْوَالِ مُتَوَاضِعًا) مغرور نشوید، در همه‌ی احوال تواضع داشته باشید. تواضع یعنی فروتنی؛ نقطه‌ی

الگو قرار دادن و الگو گرفتن از شخصیت های مهم و تأثیرگذار صدر اسلام تا زمان معاصر یکی از بهترین راه های تثبیت و نهادینه نمودن ارزش ها و فرهنگ سازمانی توانمندسازی معنوی در نیروهای مسلح می باشد.

الف) الگویی از امام اول و مقتدای شیعیان جهان حضرت علی(ع): رهبر معظم انقلاب حضرت امام خامنه‌ای(مدظله‌العالی) در سخنرانی و بیانات خود به مناسبت روز ارتش خطاب به فرماندهان و مسئولان و کارکنان بیان کرده‌اند که به‌عنوان یک الگوی رفتاری یک انسان فداکار و با اخلاص می‌توانند حضرت علی(ع) را نگاه کنند و آن امام بزرگوار را الگوی رفتاری خود قرار دهند و رفتار علوی را منعکس کنند (برگرفته از بیانات حضرت امام خامنه‌ای در دیدار با فرماندهان و جمعی از کارکنان ارتش به مناسبت روز ارتش، مورخه ۱۳۸۰/۱۱/۲۸).

با مطرح کردن امیرالمؤمنین علیه‌السلام و با نصب آن بزرگوار برای حکومت، معیارها و ارزش‌های حاکمیت، معلوم شد. پیغمبر، در قضیه غدیر، کسی را در مقابل چشم مسلمانان و دیدگان تاریخ قرار دادند که از ارزش‌های اسلامی، به‌طور کامل برخوردار بودند. یک انسان مؤمن؛ دارای حدّ اعلای تقوا و پرهیزکاری؛ فداکار در راه دین؛ بی‌رغبت نسبت به مطامع دنیوی؛ تجربه‌شده و امتحان‌داده در همه میدان‌های اسلامی؛ میدان‌های خطر؛ میدان‌های علم و دانش؛ میدان قضاوت و امثال این‌ها؛ یعنی با مطرح‌شدن امیرالمؤمنین علیه‌السلام به‌عنوان حاکم و امام و ولی اسلامی، همه مسلمانان در طول تاریخ باید بدانند که حاکم اسلامی، باید فردی در این جهت، با این قواره‌ها و نزدیک به این الگو و نمونه باشد. پس در جوامع اسلامی، انسان‌هایی که از آن ارزش‌ها نصیبی ندارند؛ از فهم اسلامی، از عمل اسلامی، از جهاد اسلامی، از انفاق و گذشت، از تواضع و فروتنی در مقابل بندگان خدا و آن خصوصیتی که امیرالمؤمنین علیه‌السلام و السلام داشتند، بهره‌ای نداشته باشند، شایسته حکومت کردن نیستند. پیغمبر، این معیار را در اختیار مسلمانان گذاشتند و این، یک درس فراموش‌نشده است (برگرفته از بیانات حضرت امام خامنه‌ای در دیدار کارگزاران نظام، مورخه ۱۳۷۱/۰۳/۳۰).

مقابل غرّه شدن است؛ این را انسان از خدا در دعای کمیل می‌خواهد. یکی از اشکالات غرور اگر در ما به وجود بیاید، این است که ما را از مردم دور می‌کند. غرور و مغرور شدن به خود، ما را از مردم دور می‌کند. مردم در نظرمان کوچک می‌شوند؛ تحقیر می‌کنیم مردم را و طبعاً از آن‌ها دور می‌شویم (برگرفته از بیانات حضرت امام خامنه‌ای در دیدار مسئولان نظام، مورخه ۱۴۰۱/۰۱/۲۳).

۱۰. تکلیف‌گرایی:

حضرت آیت‌الله خامنه‌ای(مدظله‌العالی) کمک به مردم غزه را تکلیف دینی دنیای اسلام برشمردند و گفتند: هرگونه کمک به دشمن غاصب صهیونیستی حرام قطعی و جنایت واقعی است و متأسفانه برخی دولت‌ها و کشورهای اسلامی این کار را انجام می‌دهند اما روزی پشیمان خواهند شد و ان‌شاءالله سزای این خیانت را خواهند دید (بیانات حضرت امام خامنه‌ای در محفل انس با قرآن کریم، مورخه ۱۴۰۲/۱۲/۲۲).

۲. پاسخ سؤال دوم تحقیق: راهکارهای نهادینه شدن شاخص‌های توانمندسازی معنوی نیروهای مسلح برای تحقق و نهادینه‌سازی جامعه اسلامی از منظر رهبر معظم انقلاب اسلامی حضرت امام خامنه‌ای(مدظله‌العالی): با توجه به شاخص‌های توانمندسازی معنوی راهکار نهادینه شدن این شاخص‌ها در نیروهای مسلح از منظر رهبر معظم انقلاب اسلامی حضرت امام خامنه‌ای(مدظله‌العالی) چیست؟ در خصوص نهادینه شدن توانمندسازی معنوی در نیروهای مسلح، رهبر معظم انقلاب اسلامی حضرت امام خامنه‌ای(مدظله‌العالی) رهنمودها و راهبردهایی را ارائه کرده‌اند.

۱. احصاء راهبردها و رهنمودها:

۱. پشتیبانی معنوی از کارکنان:

یک از علامت‌ها که بر اهمیت و بر ارزش برای نهادینه کردن توانمندسازی معنوی از کارکنان می‌توان به پشتیبانی و حمایت معنوی از آنان اشاره کرد که رهبر معظم انقلاب حضرت امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) نیز براین مهم در مورخه سی‌ام فروردین ماه سال ۱۳۷۴ بر پشتیبانی و حمایت معنوی از نیروی انسانی تأکید دارند و آن را از وظایف مهم سازمان عقیدتی سیاسی می‌دانند.

۲. الگوپذیری:

ب) الگو قرار دادن مالک اشتر: «شجاع ترین مرد عرب و برترین سردار بلندپایه جنگ های پرماجرایی امیرالمؤمنین(ع) (برگرفته از بیانات حضرت امام خامنه‌ای در مراسم مشترک تحلیف دانشجویان دانشگاه‌های افسری ارتش در دانشگاه امام علی(ع)، مورخه ۱۳۸۲/۱۰/۴).

ج) الگو قرار دادن معمار کبیر انقلاب اسلامی: رهبر معظم انقلاب اسلامی حضرت امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) امام بزرگوار را پرچم برافراشته رسالت های الهی در عصر جاهلیت های قرن های اخیر خواندند و... به ابعاد شگفت‌انگیز شخصیت امام در دانش های دینی، ایمان و تقوا، استحکام شخصیت و قوت و اراده، سیاست ورزی انقلابی، ایجاد تحول در نظام بشری اشاره نموده‌اند (برگرفته از بیانات حضرت امام خامنه‌ای در مراسم سی چهارمین سالگرد حضرت امام خمینی، مورخه ۱۴۰۲/۳/۱۴).

۳. غلبه بر هوای نفس:

یک نکته دیگر، تمرین «استفاده نکردن از چیزهایی که دم دست شما است». بعضی از ما این جور هستیم؛ بالاخره یک ملاحظاتی داریم، به مال کسی دست نمی‌زنیم و مانند این‌ها، ولیکن گاهی اوقات یک چیزی در اختیار ما قرار می‌گیرد - بیت‌المال است دیگر؛ در اختیار ما قرار می‌گیرد - یک توجیهی درست می‌کنیم، از این بیت‌المال یک چیزی به یک نحوی و با یک توجیهی برمی‌داریم؛ یک چیزی در اختیارمان قرار گرفته، قبلاً که در اختیارمان نبود این کار را نمی‌کردیم. این یکی از بلیات است؛ این یکی از بلیات زندگی بشر است که وقتی چیزی در دسترس او قرار گرفت، اجتناب از آن و مقابله با هوای نفس در مورد آن برایش مشکل می‌شود؛ مثل قضایای گوناگون، مثلاً فرض کنید ارتباط با نامحرم، مسائل جنسی و امثال این‌ها. یک چیزی در اختیار شما قرار می‌گیرد، باید بلد بشوید حالا که در اختیار شما است، به معنای این نیست که این مباح است؛ این را قرآن به ما یاد می‌دهد در حج: (أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا لِيَبْلُوكُمْ اللَّهُ بَشِيءً مِّنَ الصَّيْدِ تَنَالَهُ أَيْدِيكُمْ وَرِمَاحُكُمْ)؛ سوره‌ی مائده، بخشی از آیه ۹۴؛ «ای کسانی که ایمان آورده‌اید، خدا شمارا به چیزی از شکار که در دسترس شما و نیزه‌های شما باشد خواهد آزمود.» (بیانات حضرت امام خامنه‌ای در دیدار

کارگزاران حج، مورخه ۱۴۰۱/۳/۱۸).

۴. مراقبت از خود:

«قدر خود را بدانید البته خاصیت بسیجی تفاخر نکردن است اما قدر این توفیق خدادادی را بدانید»، «دشمن و نقاط ضعف و نقشه‌های آن را بشناسید و در مقابل دشمنی که با بزرگ و قوی جلوه دادن خود به دنبال غافلگیر کردن شما است، هوشیار باشید» و رشد معنوی خود را مراقبت و اندازه‌گیری کنید (بیانات حضرت امام خامنه‌ای در دیدار بسیجیان، مورخه ۱۴۰۱/۰۹/۰۵).

۵. طی کردن مسیر کمال الهی: مهم‌ترین مسئولیت این جامعه این است که انسان‌ها بتوانند در سایه‌سار چنین اجتماعی، چنین حکومتی، چنین فضائی، به کمال معنوی و کمال الهی برسند؛ که: «ما خلقت الجنّ و الانس الاّ ليعبدون» (ذاریات: ۵۶) انسان‌ها به عبودیت برسند. «ليعبدون» را معنا کردند به «ليعرفون». این معنایش این نیست که «عَبَدَ» به معنای «عَرَفَ» است - عبادت به معنای معرفت است - نه؛ بلکه به معنای این است که عبادت بدون معرفت معنی ندارد، امکان ندارد، عبادت نیست؛ بنابراین جامعه‌ای که به عبودیت خدا می‌رسد، یعنی به معرفت کامل خدا می‌رسد، تخلق به اخلاق الله پیدا می‌کند؛ این، آن نهایت کمال انسانی است؛ بنابراین هدف نهائی، آن است؛ و هدف قبل از آن، ایجاد جامعه‌ی اسلامی است که هدف بسیار بزرگ و بسیار والاّی است (بیانات حضرت امام خامنه‌ای در دیدار دانشجویان کرمانشاه، مورخه ۱۳۹۰/۰۷/۲۴).

۶. جهاد فی سبیل الله:

ایستادگی و توکل مردم مظلوم غزه را باعث تحسین جهانیان، ترویج اسلام و توجه ملت‌ها به قرآن دانستند و فعالیت ملت یمن و دولت انصار الله را در دفاع از مردم غزه، مصداق بارز جهاد فی سبیل الله خواندند (بیانات حضرت امام خامنه‌ای در دیدار ائمه جمعه سراسر کشور، مورخه ۱۴۰۲/۱۰/۲۶).

۷. شهادت طلبی:

باور عمیق قلبی این بنده‌ی حقیر این است که ما امروز همه‌مان بر سر سفره شهدا نشسته‌ایم. بقای این انقلاب به خاطر خون شهیدان است... شهادت است که پای ماندگاری و پایداری و بقاء ارزش‌ها را امضاء می‌کند.

بسازید. دانشجویان! افسران جوان! هر چه می‌توانید، ایمان و دانش نظامی و انضباط و اخلاص و شجاعت را در خودتان تقویت کنید. نقش شما، نقش شرافتمندانه و بزرگی است. افتخار شما، یک افتخار بی‌بدیل است» (بیانات حضرت امام خامنه‌ای در مراسم فارغ‌التحصیلی دانشجویان دانشگاه افسری امام علی (ع)، مورخه ۱۳۷۳/۷/۱۳).

۹. دشمن شناسی و دشمن ستیزی (بصیرت):

یکی از بارزترین مؤلفه‌های توانمندسازی معنوی و توصیه‌های مهم اسلام، شناخت دشمن و مبارزه با آن می‌باشد. چراکه وجود بصیرت در انسان نشانه شناخت دشمن است.

کسی که قصد دخالت در امور سیاسی دارد باید اهل فهم و صاحب بصیرت باشد؛ یعنی آنکه وضعیت، سیاسی فرهنگی و اجتماعی خود را بشناسد و با تکیه بر شاخصه‌ها و آموزه‌های، اسلامی بتواند پدیده‌های سیاسی - اجتماعی را دریابد و ارزیابی کند امام علی (ع) در خطبه ۱۵۰ می‌فرماید: (حملوا بصائرهم علی‌سیافهم) نیروهای مسلح و نظامی و معتقد به خدا و مؤمن بصیرت‌شان حاکم بر شمشیرهای آنان می‌باشد.

شناخت دشمن، محصول همه‌ی آن شناخت‌ها و متمم و مکمل آن‌هاست. بدون آن، دل و ذهن مسلمان، مخزنی بی‌حصار است که از دستبرد راهزن و خائن و غارتگر، مصون نیست. در خود اعمال حج، رمی جمرات، نماد دشمن‌شناسی و دشمن‌ستیزی است (پیام حضرت امام خامنه‌ای پیام به کنگره عظیم حج ۱/۱۲/۱۳۷۷).

رهبر معظم انقلاب اسلامی با اشاره به شجاعت، غیرت، دین‌داری، استقلال‌طلبی و دشمن‌ستیزی ملت ایران افزودند: همه این خصوصیات در تهران قابل مشاهده است و مردم تهران حداقل از یک قرن و نیم اخیر در همه مبارزات سیاسی بر ضد ظلم و استبداد و استعمار، پیشرو بوده‌اند (بیانات حضرت امام خامنه‌ای در دیدار اعضای کنگره ملی بزرگداشت ۲۴ هزار شهید تهران، مورخه ۱/۱۱/۱۴۰۲).

۱۰. صبر و استقامت (خودسازی):

ایستادگی، مقاومت، پایداری و صبر در برابر دشمن در میدان نبرد یکی از مؤلفه‌های توانمندسازی معنوی

بزرگ‌ترین اجری که در این دنیا به شهید داده می‌شود، بقاء و استحکام آن حقیقتی است که شهید جان خود را برای آن حقیقت فدا کرده است. خدای متعال آن حقیقت را به برکت خون شهید حفظ می‌کند (بیانات حضرت امام خامنه‌ای در دیدار خانواده‌های شهدا و ایثارگران استان خراسان شمالی، مورخه ۱۳۹۱/۰۷/۲۲).

درباره‌ی شهیدان خیلی صحبت شده، [اما] در رأس همه، فرمایش قرآن کریم و پروردگار متعال درباره شهدا است که قابل‌مقایسه‌ی با هیچ بیان دیگری نیست.

اینکه می‌فرماید «إِنَّ اللَّهَ اشْتَرَى مِنَ الْمُؤْمِنِينَ أَنْفُسَهُمْ وَأَمْوَالَهُمْ بِأَنْ لَهُمُ الْجَنَّةَ يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَيَقْتُلُونَ وَيُقْتَلُونَ»، «إِنَّ اللَّهَ اشْتَرَى» [یعنی] خدا معامله می‌کند؛ این چیز خیلی مهمی است. بنده کجا، خدا کجا! آن وقت، خدا معامله می‌کند! جان ما را با بزرگ‌ترین هدیه‌ای که می‌تواند به یک انسان داده بشود، یعنی بهشت، بهشت رضای الهی عوض می‌کند. بعد هم این جور تصریح می‌کند که «يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ»، بروند در راه خدا مبارزه کنند، بجنگند، «فَيَقْتُلُونَ وَيُقْتَلُونَ». مخصوص دوران اسلام هم نیست: وَعَدَّا عَلَيْهِ حَقًّا فِي التَّوْرَةِ وَ الْإِنْجِيلِ وَ الْقُرْآنِ؛ سوره‌ی توبه، بخشی از آیه‌ی ۱۱۱؛ در حقیقت، خدا از مؤمنان، جان و مالشان را به [بهای] اینکه بهشت برای آنان باشد، خریده است؛ همان کسانی که در راه خدا می‌جنگند و می‌کشند و کشته می‌شوند.

[این] به‌عنوان وعده‌ی حقی در تورات و انجیل و قرآن بر عهده‌ی او است یا آن آیه‌ی شریفه‌ی «وَلَا تَحْسَبَنَّ الَّذِينَ قُتِلُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَمْوَاتًا بَلْ أحيَاءٌ عِنْدَ رَبِّهِمْ يُرْزَقُونَ»؛ سوره‌ی آل عمران، آیه‌ی ۱۶۹؛ «هرگز کسانی را که در راه خدا کشته شده‌اند، مرده مپندار، بلکه زنده‌اند که نزد پروردگارشان روزی داده می‌شوند». این‌ها بیانات درباره‌ی شهدا است و درباره‌ی فضیلت شهادت، بیانی بالاتر از این‌ها وجود ندارد؛ انسان چه بگوید؟ (بیانات حضرت امام خامنه‌ای در دیدار اعضای کنگره ملی بزرگداشت ۲۴ هزار شهید تهران، مورخه ۰۳/۱۱/۱۴۰۲).

۸. شجاعت:

«شما نیروهای مسلح، بازوان نیرومند و پنجه‌های قوی این ملت بزرگ هستید. خودتان را بسازید. جوانان عزیز! فرزندان عزیز من! خودتان را با علم و عمل

کردن، روحیه است که ملت ما را به نتایج و غایات این حرکت خواهد رسانید.» (پیام رهبری به ملت شریف ایران به مناسبت حلول سال نو، مورخه ۱۳۷۰/۱/۱)

۱۳. نشاط و دوری از کسالت و تنبلی:

توان کار و نشاط کار همراه با اعتقاد راسخ به مبانی انقلاب، موجب صلاحیت است. وقتی این صلاحیت وجود داشت، این آدم با این خصوصیات می‌تواند از همه‌ی ظرفیت‌های کشور استفاده کند (برگرفته از بیانات حضرت امام‌خامنه‌ای بیانات در دیدار مردمی، مورخه ۰۵/۰۴/۱۴۰۳).

یک دسته هم گناهای است که به معنای ترک فعل است؛ فعل نیست، ترک فعل است؛ یک کاری را باید انجام می‌دادیم [اما] انجام ندادیم. عزیزان من! خیلی از ماها مبتلای به این هستیم؛ خیلی کارها را باید انجام می‌دادیم، حرفی را باید می‌گفتیم، اقدامی را باید می‌کردیم، امضائی را باید می‌کردیم، یکجایی بایستی یک حرکتی انجام می‌دادیم [اما] انجام ندادیم؛ بر اثر تنبلی، بر اثر کسالت، بر اثر بی‌اعتنائی به وظیفه انجام ندادیم؛ این گناه است؛ [از] این سؤال [می‌شود]. لذا در دعای مکارم الاخلاق [آمده]: صحیفه‌ی سجّادیه، دعای بیستم: وَ اسْتَعْمِلْنِي بِمَا تَسْأَلُنِي غَدًا عَنهُ؛ مرا به کار ببر در آنجایی که فردا از من سؤال خواهی کرد (برگرفته از بیانات حضرت امام‌خامنه‌ای بیانات در دیدار مسئولان نظام، مورخه ۰۱/۱۴۰۱/۲۳).

۱۴. داشتن روحیه بسیجی در انجام کارها:

روحیه کار جهادی بدون توقع و بدون نام و نشان، بدون تظاهر، در کشور جهش ایجاد می‌کند. کاری که در مقابل تحسین و برای نشان دادن به این‌وآن و خود نشان دادن باشد، برکتی ندارد. خود این کار بی‌توقع و کار جهادی، کشور را به راه می‌اندازد و پیش می‌برد؛ این هم یکی از برکات و ثمرات بسیج است (بیانات حضرت امام‌خامنه‌ای در دیدار بسیجیان، مورخه ۰۵/۰۹/۱۴۰۱).

۱۵. نصرت الهی:

امید ما به لطف الهی و به نصرت الهی تمام نمی‌شود... در آیه‌ی دیگری فرمود: (وَ لَيَنْصُرَنَّ اللَّهُ مَن يَنْصُرُهُ)؛ سوره‌ی حج، بخشی از آیه‌ی ۴۰؛ «... و قطعاً خدا به کسی که [دین] او را یاری می‌کند، یاری می‌دهد...»

در نیروهای نظامی هست. البته باید دانست که یک انسان مسلمان و مؤمن بایستی در دو جبهه دشمن خارجی یعنی جهاد فی سبیل‌الله و صحنه جنگ و نیز در جنگ با دشمن داخلی که همان نفس اماره هست صبر و استقامت نماید. این نوع جهاد، جهاد اکبر است و راه موفقیت در این جهاد همانا خودسازی است. در این زمینه رهبر معظم انقلاب اسلامی حضرت امام‌خامنه‌ای (مدظله‌العالی) استقامت را چنین تعریف می‌کنند: «استقامت، یعنی راه را گم نکردن؛ فریب جلوه‌های مادی را نخوردن» (بیانات حضرت امام‌خامنه‌ای در دیدار با گروهی از پاسداران به مناسبت میلاد امام حسین (ع)، مورخه ۱۳۸۱/۷/۱۷).

۱۱. قناعت:

از دیگر مؤلفه‌های توانمندسازی معنوی، قناعت هست. یک انسان مؤمن بایستی قانع باشد و نیروی نظامی مؤمن که بایستی روحیه جنگندگی و از خودگذشتگی داشته باشد، به‌طریق‌اولی بایستی دارای قناعت باشد. رهبر معظم انقلاب اسلامی حضرت امام‌خامنه‌ای (مدظله‌العالی) نیز در این مورد فرموده‌اند: «قناعت و امساک از بااهمیت‌ترین فضیلت‌های اخلاقی برای کشور است و اگر امروزه در زمینه‌های مختلف دچار بلا و سختی می‌شویم به دلیل فراموش کردن این حسنه مهم اخلاقی و اسلامی یعنی قناعت است» (برگرفته از بیانات حضرت امام‌خامنه‌ای در دیدار با رئیس و مدیران سازمان صداوسیما، مورخه ۱۳۸۳/۹/۱۱).

معلم با قناعت آینده‌سازی می‌کنند، رنج تربیت جوان و نوجوان را با نجابت، با صبر و سکون بر عهده می‌گیرند (برگرفته از بیانات حضرت امام‌خامنه‌ای، مورخه ۰۲/۱۳/۱۳۹۵).

۱۲. ایثار و از خودگذشتگی:

یکی دیگر از مؤلفه‌های توانمندسازی معنوی که به‌شدت برای نیروهای نظامی مؤمن به خدا لازم است ایثار و از خودگذشتگی است. اگر نیروی نظامی در مواقع حساس و خطر و بحرانی ایثار و از خودگذشتگی داشته باشد دارای توان و قدرتی دوچندان می‌شود. رهبر معظم انقلاب اسلامی حضرت امام‌خامنه‌ای (مدظله‌العالی) نیز در این باره فرموده‌اند: «روحیه‌ی مردم‌دوستی، روحیه ایثار و از خودگذشتگی، برای دیگران فکر کردن و کار

بحث و نتیجه‌گیری

کاهش و کم شدن میزان گناه و جرائم در جامعه از آثار توانمندسازی معنوی می باشد. رهبر معظم انقلاب اسلامی حضرت امام خامنه‌ای در بیانات مختلف به نقش و پیامدهای توانمندسازی با معنویت‌گرایی در نیروهای مسلح اشاره کرده‌اند، بنابراین خالی و تهی شدن معنویت و یاد خدا عامل ضعف نیروهای مسلح می باشد و آراستگی به دین و معنویت و دوری از دنیا را عامل اقتدار نیروهای مسلح می دانند پس حفظ و توسعه اقتدار نیروهای مسلح همانا ایجاد، حفظ و تقویت توانمندسازی معنوی در بین آن می باشد. نتایج به‌دست‌آمده از تحقیق حاضر نشان می‌دهد که با تحلیل، کشف و تصویرسازی ماهیت و ویژگی‌های وضعیت موجود از بیانات حضرت امام خامنه‌ای و همچنین تدابیر و سیاست‌های ابلاغی، مفاهیم اصلی استخراج و نسبت به چارچوب مدنظر تبیین و تشریح مسئله اقدام شده است. این چارچوب با بهره‌گیری از مسیر تحقق الگوی موصوف به‌ویژه معنویت در نیروهای مسلح جهت نهادینه شدن آن در بین جامعه اسلامی کارکنان را به‌عنوان هدف نهایی نمایان و پدیدار می‌سازد. چارچوب تصویرسازی تشریح شده بر اساس بیانات به‌خوبی مسیر و راه حرکت در راستای تحقق توانمندسازی معنوی کارکنان که همان رسیدن و دریافت قدر معنوی ماست را تبیین کرده و در این مسیر بایسته‌ها و الزامات توانمندسازی معنوی را مورد توجه قرار داده‌اند؛ و ضمن توجه به مبانی پایه و اصول زیرساختی با بهره‌گیری از پیش‌نیازها و بایستگی‌های توانمندسازی معنوی و فرا-یوند‌های مرتبط، چگونگی ایجاد آن را تشریح و توصیف می‌کنند.

این تأکید الهی است. نصرت الهی ان‌شاءالله شامل حال مردم فلسطین خواهد بود و دنیای اسلام، به لطف الهی، نابودی غده‌ی سرطانی صهیونیستی را به چشم مشاهده خواهد کرد. (بیانات حضرت امام خامنه‌ای در دیدار شرکت‌کنندگان در مسابقات بین‌المللی قرآن، مورخه ۰۳/۱۲/۱۴۰۲) و همه‌ی ما بدانیم که تا در راه خدا و برای خدا کار می‌کنیم، حرکت می‌کنیم، حرف می‌زنیم، خدا به ما کمک خواهد کرد؛ این وعده‌ی الهی است اگر نیت شما نصرت خدا است، بلاشک خدای متعال به شما کمک خواهد کرد؛ **إِنْ تَنْصُرُوا اللَّهَ يَنْصُرْكُمْ؛ وَ لَيَنْصُرَنَّ اللَّهُ مَنْ يَنْصُرُهُ** سوره‌ی محمد، بخشی از آیه‌ی ۷؛ «اگر خدا را یاری کنید یاری‌تان می‌کند» سوره‌ی حج، بخشی از آیه‌ی ۴۰؛ «... و قطعاً خدا به کسی که [دین] او را یاری می‌کند، یاری می‌دهد».

۱۶. ترکیب دانش و توانمندسازی معنوی:

از شاخص‌های دیگر نهادینه کردن توانمندسازی معنوی در نیروهای مسلح ترکیب دانش و توانمندسازی معنوی است. رهبر معظم انقلاب اسلامی حضرت امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) در این خصوص چنین می‌فرمایند: «عزیزان من! این ترکیب را روزبه‌روز کامل‌تر کنید؛ دانش را در کنار دین و تعالی معنوی و تقوا و پرهیزگاری، همه را در کنار تجربه نظامی، همه را در کنار انضباط کامل درهم‌تنیده و مجتمع، برای خودتان کسب کنید.» (بیانات حضرت امام خامنه‌ای، مورخه ۱۳۸۹/۸/۲). نقطه‌ی قوت دیگر، پیشرفت علمی است. عزیزان من! این پیشرفت علمی را دست‌کم نگیرید. این پیشرفت‌ها خیلی مهم است. علم، پایه‌ی پیشرفت همه‌جانبه‌ی یک کشور است. این حدیث را من یک‌وقتی خواندم: «العلم سلطان»؛ (۲) علم، اقتدار است. هر کس این اقتدار را داشته باشد، می‌تواند به همه‌ی مقاصد خود دست پیدا کند. این مستکبران جهانی به برکت علمی که به آن دست پیدا کردند، توانستند به همه‌ی دنیا زور بگویند. البته ما هرگز زور نخواهیم گفت، اما علم برای ما به‌عنوان یک پیشرفت حتماً لازم است (بیانات حضرت امام خامنه‌ای در خطبه‌های نماز جمعه تهران، مورخه ۱۳۹۰/۱۱/۱۴).

نمودار ۲- توانمندسازی معنوی بر اساس رهنمودهای رهبر معظم انقلاب اسلامی
حضرت امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی)

نقش توانمندسازی معنوی نیروهای مسلح در تحقق و نهادینه‌سازی جامعه اسلامی در بین کارکنان نیروهای مسلح از منظر امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی)

پیشنهادها:

با توجه به نقش توانمندسازی معنوی نیروهای مسلح در تحقق و تکوین یافتن جامعه اسلامی در بین کارکنان نیروهای مسلح بر اساس بیانات رهبر معظم انقلاب اسلامی حضرت امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) پیشنهاد می‌شود:

۱- ایجاد و تقویت توانمندسازی معنوی و ولایتمداری در نیروهای مسلح با به‌کارگیری تمام تلاش مدیران و مسئولان.

۲- انتصاب افرادی که به‌عنوان مدیر و مسئول که ضمن برخورداری خود از توانمندسازی معنوی، توانایی ایجاد و تقویت این امر را در بین کارکنان زیرمجموعه داشته باشد.

۳- توسعه و تحکیم توانمندسازی معنوی در یگان‌های نیروهای مسلح توسط عقیدتی سیاسی.

۴- فرهنگ‌سازی و ظرفیت‌سازی و دعوت کارکنان و مدیران نیروهای مسلح توسط عقیدتی سیاسی‌ها اعم از کارکنان پایور، روحانیون و فرماندهان با عملکرد خود به دستورات دینی و آراستگی معنوی.

۵- جذب کارکنان در عقیدتی سیاسی‌ها با صبغه و اصالت معنوی و معرفی به‌عنوان الگوی قرآنی.

۶- ایجاد روح توانمندسازی معنوی با برگزاری همایش‌ها، سخنرانی‌ها، برنامه‌ها و... اخلاقی و قرآنی در یگان‌ها توسط عقیدتی سیاسی.

۷- توجه ویژه به برنامه‌ریزی و اجرای برنامه‌های آموزشی معنویت‌افزا در بین آحاد خانواده‌ها با نگرش به تأثیر غیرمستقیم آنان بر روی کارکنان.

۸- مقایسه و تطبیق سطح توانمندسازی معنوی در نیروهای مسلح در مقاطع زمانی مختلف و اصلاح و ارتقاء شاخص‌ها توسط مراکز پژوهشی و علمی در سازمان عقیدتی سیاسی.

۹- تدوین و تعیین نقشه‌سازمانی توانمندسازی معنویت‌محور در نیروهای مسلح.

منابع فارسی:

- قرآن کریم.

- امام خمینی (رضوان‌الله‌علیه)، (۱۳۷۸)، ارتش در نگاه

رهبر، تهران: موسسه حفظ و نشر آثار امام خمینی. امام خمینی (رضوان‌الله‌علیه)، صحیفه نور، ج ۱۶، ص ۸.

- آقایی، سیروس، (۱۳۸۵)، توانمندسازی روشی نو در محیط رقابتی، ماهانه تدبیر، شماره، شماره ۱۳۵.

- الهی قمشه‌ای، محمدمهدی، (۱۳۷۶)، ترجمه قرآن کریم، قم: انتشارات لقاء.

- اختیاری، حسن، (۱۳۹۴)، طرح تعالی فرماندهان و مدیران راهبردی نیروهای مسلح فصل‌نامه مطالعات مدیریت انتظامی، سال چهارم، شماره دوم.

- بیک بیلندی، علی‌اصغر؛ همکاران، (۱۴۰۲)، طراحی الگوی تحول و تعالی فرهنگ‌سازمانی در نیروهای مسلح از منظر امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی).

- نشریه مطالعات دفاعی استراتژیک، تابستان، دانشگاه عالی دفاع ملی.

- پایگاه اطلاع‌رسانی دفتر رهبر معظم انقلاب اسلامی حضرت امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی)، (www.leader.it)

- دانش آشتیانی، محمدباقر، (۱۳۹۳)، مدیریت استراتژیک (دفاعی - امنیتی)، کلیات و مبانی نظری، جزوه درسی شماره ۱، دانشگاه عالی دفاع ملی.

- دهخدا، علی‌اکبر، (۱۳۷۳)، لغت‌نامه دهخدا، تهران: انتشارات فرهنگ‌نامه.

- ریاحی، بهروز، (۱۳۸۳)، توانمندسازی نیروی انسانی یک وظیفه یا یک ضرورت، مجله توسعه و صنعت، شماره ۲۷.

- طالبیان، احمدرضا؛ وفایی، فاطمه، (۱۳۸۸)، الگوی جامع توانمندسازی منابع انسانی، ماهانه تردید، فروردین ۸۸، شماره ۲۰۳.

- عمید، حسن، (۱۳۷۷)، فرهنگ فارسی، تهران: سپهر. فرهادی، محمد، (۱۳۶۷)، بسیج در اندیشه رهبر معظم انقلاب اسلامی حضرت امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی)، تهران: بهار.

- قربانی زاده، وجه‌اله؛ بیشه، مجید، (۱۳۹۹)، نیروهای جوان مستعد (نجم) در آینه بسیج سفیران تحول‌گرا، تعالی‌بخش و تمدن‌ساز. حکمرانی متعالی، شماره سوم، پاییز.

- کلینی، یعقوب، (۱۳۷۰)، اصول کافی. تهران: انتشارات

دارالکتب الاسلامیه.
-مختار پور، علی رضا، (۱۳۹۳)، تأملاتی درباره تقریظ
های رهبر انقلاب بر کتاب های دفاع مقدس.
-نهج البلاغه، صبحی صالح، (۱۳۴۲).
-ناصحی فر، وحید؛ عیوضی، محمدرحیم؛ شهریاری،
هاشم، (۱۳۹۵)، بررسی رابطه بین عوامل توانمندسازی
مدیران با افزایش عملکرد نیروی انسانی، تهران، اجلاس
بین المللی نخبگان مدیریت.

منابع انگلیسی:

-Johnson, J. V. (2015).
Empowerment in future work life,
Scand J Work Environment Health
1997, vol23, suppl4.
-Narayan, Deepa (2015).
Measuring empowerment,
cross- disciplinary perspectives.
Washington, D. C: The Worth Bank.